

04

GÜNDEM ANALİZ

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Kuzey Irak'ta Yeni Anayasa Taslağı Üzerine Değerlendirmeler

Temel Hususlar

- Irak'taki Kürt Bölgesel Yönetimi parlamentosunun 24 Haziran 2009'da kabul ettiği, ancak henüz referanduma sunulmadığı için taslak niteliğinde olan bölgesel anayasa yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir.
- Anayasa taslağının bu dönemde gündeme gelmesinin nedenleri şöyle sıralanabilir: ABD'nin Irak'tan çekilmeye başlamasının Iraklı Kürt grupları endişelendirmesi; Vilayet meclisi seçimlerinin Irak'ta merkezîyetçilik eğilimlerinin güçlenmeye başladığını göstermesi; Kuzey Irak'ta 25 Temmuz'da yapılan seçimlerin bölgedeki güç dengelerini değiştirmesi olasılığı.
- Giriş bölümündeki en önemli vurgu Kürtlerin Irak federal devleti içinde federal bir bölge olarak kalmayı tercih ettikleridir. Giriş bölümü önceki metinlerle karşılaştırıldığında en azından dil olarak daha yumuşak ve uzlaşmacı olduğu söylenebilir.
- Yeni anayasa taslağına göre Irak'taki Kürt yönetiminin sınırları içinde kalması gereken bölgeler şöyledir: Mevcut sınırları ile geçerli olmak üzere Duhok, 1968 yılı öncesindeki sınırlarıyla Kerkük, Süleymaniye, Erbil vilayetleri ile Musul'a bağlı Akra, Şeyhan, Sincar, Telkeyf ve Karakuş (Hamdaniye) ilçeleri; yine Musul'a bağlı nahiyeler olan Zummar, Başika ve Eski Kelek ve Diyala vilayetine bağlı olan Hanekin ve Mendeli ilçeleri.
- Anayasa taslağında Kerkük'ün mevcut sınırlarıyla tamamı Kürt bölgesi içinde sayılmıştır. Ayrıca, anayasanın 2.maddesinin 2.paragrafında bölgenin sınırlarınının 140.maddenin uygulanmasıyla belirleneceğini ifade edilerek, Kerkük sorununun çözümü için başka bir yöntemin kabul edilmeyeceği vurgulanmıştır.
- Her ne kadar anayasanın dili önceki anayasalara göre daha yumuşak olsa da Iraklı Kürtlerin bağımsızlık taleplerini destekleyecek düzenlemelerden vazgeçemedikleri görülmektedir.

Giriş

Kuzey Irak'taki Kürt Bölgesel Yönetimi parlamentosu tarafından 24 Haziran 2009 tarihinde kabul edilen, ancak henüz referanduma sunulmadığı için taslak niteliğinde olan bölgesel anayasa yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir. Anayasa taslağı hukuki bir metin olmasına rağmen dikkatli bir biçimde okunduğunda bugün Irak'ta yaşanan pek çok siyasi tartışmayı içerdiği, yeni sorunlar yaratabileceği ve mevcut sorunları da artırabileceği söylenebilir. Nitekim Irak merkezi hükümetinin, Sünni Arapların, ABD'nin ve hatta bazı Kürt grupların anayasaya gösterdiği tepkilerin taslağın sorun yaratması olasılığının güçlü olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, metin taslak halinde olmasına (belki de uzun bir süre daha taslak olarak kalabilir) rağmen üç nedenle ayrıntılı olarak incelenmeye değer görülmektedir. Bu nedenler şöyle sıralanabilir: Birincisi, bu anayasa Irak'ta merkezi hükümet ile bölgesel hükümet arasındaki (ya da daha başka bir tabirle merkezîyetçilik yanlıları ile gevşek federasyon yanlıları) sorunları artırma ve çatışmaya dönüştürme olasılığı taşımaktadır. İkincisi, bu anayasa taslağı gelecekte Irak'ın parçalanması ya da Kürtlerin Irak'tan ayrılması halinde olası bir Kürt devletinin sınırları ve iç işleyişi açısından neye benzeyebileceğine ilişkin ciddi ipuçları içermektedir. Üçüncüsü, Iraklı Kürtlerin 2002 yılından bu yana siyasi taleplerinin vardığı aşamaya ve Irak'ın geleceği içinde kendilerine nasıl bir rol biçtiklerine dair ipuçları içermektedir. Bu bağlamda çalışma, Kuzey Irak'taki yeni Anayasa taslağını yukarıdaki sıralanan nedenler çerçevesinde üç ayrı bağlama oturtarak incelemeye çalışacaktır: Anayasa merkezi hükümet ile bölgesel yönetim arasındaki ilişkileri hangi noktaya taşıyabilir; anayasaya göre olası bir Kürt bölgesi ve/veya devletinin sınırları, kaynakları ve iç dinamiklerinin temel hatları neler olabilecektir; Irak'ın işgali Iraklı Kürtlerin taleplerinde ne gibi değişiklikler yaratmıştır. Yukarıdaki sorulara açıklık getirebilmek için çalışma sadece son dönemdeki gelişmelere ve 24 Haziran'da kabul edilmiş olan taslağa bağlı kalarak yürütülmeyecektir. Bu metne ek olarak Kasım 2002 tarihinde açıklanan Kürt bölgesi anayasa taslağı, 19 Nisan 2004 tarihinde Kürt gruplar tarafından tüm Irak için hazırlanan anayasa taslağı, Ağustos 2006 tarihinde meclise sunulan bölge anayasası taslağı ile güncel taslak ile karşılaştırılmaya çalışılacaktır. Son olarak hatırlatılması gereken husus bu çalışmanın anayasa taslağının hukuki ve anayasa yazım tekniği açısından değil Irak'taki siyasi gelişmeler açısından bir değerlendirme yapma çabasında olduğudur. Ancak değerlendirmeye geçmeden önce anayasa hakkında bazı genel bilgiler aktarılacaktır.

İÇİNDEKİLER

Giriş	2
1. Yeni Anayasa Taslağının Temel Özellikleri	2
2. Anayasa Taslağının Zamanlaması	3
3. Anayasada Dikkat Çeken Hususlar	4
a. Giriş Bölümü	4
b. Kürt Bölgesinin Sınırları	4
c. Kerkük'ün Durumu	6
d. Yasaların Kaynağı	6
e. Kendi Kaderini Tayin Hakkı (Self Determinasyon)	7
f. Doğal Kaynakların Kullanımı	7
g. Bölgedeki İç Dinamikler	9
h. Anayasaya Yönelik Tepkiler	9
Sonuç: Anayasanın Irak'ın Geleceğine ve Türkiye'ye Olası Etkileri	11

1. Yeni Anayasa Taslağının Temel Özellikleri

Yeni anayasa taslağına ilişkin çalışmalar 2001 yılında başlamıştır. O yıl oluşturulan komisyon 2002 yılında faaliyetlerine başlamış ve 1974 yılında hazırlanan bir "temel yasa" üzerinden hareketle 2002 yılının sonlarında çalışmalarını tamamlamıştır. O dönemde Kuzey Irak hükümetini oluşturan gruplar bu anayasayı kabul etmiştir. 78 maddeden oluşan anayasa taslağı 2003 yılında Irak'ın işgalinden sonra yaşanan siyasal gelişmeler nedeniyle yeniden ele alınmaya başlanmıştır.¹ 2005'te Irak'ta yeni anayasanın kabul edilmesinden sonra Kuzey Irak'taki bölgesel meclis tarafından alınan bir kararla meclis

üyeleri, uzmanlar ve hukukçulardan oluşan 19 kişilik bir komisyon kurulmuş, bu komisyon 22 Ağustos 2006 tarihinde çalışmalarını bitirmiştir. Eski tasarıya 82 madde ekleyerek hazırlanan yeni tasarıyla 160 maddeli yeni bir anayasa taslağı haline getirilmiştir. Bu tasarı 24 Eylül 2006'da mecliste okunarak tartışmaya sunulmuştur.² Ancak, bu tartışmalar ve Irak'ta gelişen yeni siyasi şartlar ve stratejik dengeler nedeniyle taslak yeniden gözden geçirilmiş ve hazırlanan metnin son hali 24 Haziran 2009'da bölgesel meclis tarafından kabul edilmiştir.

Anayasa taslağı giriş haricinde 8 bölüm ve 122 maddeden oluşmaktadır. Birinci bölüm temel ilkeler, ikinci bölüm temel haklar, üçüncü bölüm bölgesel organlar, dördüncü bölüm kamu davası, beşinci bölüm yerel yönetimler ve belediye meclisleri, altıncı bölüm bağımsız otoriteler ve komisyonlar, yedinci bölüm mali şartlar ve sekizinci bölüm ise anayasanın uygulama, açıklama ve değiştirilmesi başlıklarından oluşmaktadır.

2. Anayasa Taslağının Zamanlaması

Son derece tartışmalı hususları içeren anayasa taslağının niçin bu dönemde gündeme getirildiğini düşünülürken üç neden ön plana çıkmaktadır: Birinci neden, ABD'nin Irak'tan çekilmeye başlaması Iraklı Kürt grupları endişelendirmektedir.³ Kuzeydeki bölgesel yönetim ABD çekilmeyi tamamlamadan önce mümkün olduğunca fazla kazanım elde etmeye çalışmakta; böylece kendisini işgal sonrası döneme daha güçlü sokmak istemektedir. Irak'ın gelecekte herhangi bir çatışma sonucunda parçalanma sürecine girmesi halinde bu anayasada öngörülen sınırların zaten kabul edilmiş olması, Kürtlerin devletlerinin sınırlarına ilişkin iddialarının belkemiğini oluşturabilir. İkinci neden, 31 Ocak vilayet meclisi seçimlerinin Irak'ta merkezîyetçilik eğilimlerinin güçlenmeye başladığını göstermesi Kürtler için endişe kaynağı olmasıdır. Irak'ta merkezîyetçiliğin güçlenmesini kendileri açısından büyük tehlike olarak gören Kürtler bir an önce merkezi hükümet ile aralarında bir anayasal metin aracılığıyla kalkan yaratmak istemektedir. Böylece merkezîyetçilik daha da güçlenmeden anayasa yoluyla Kürtler kendilerini korumaya çalışacaktır. Henüz Irak'ta genel seçim yapılmadan bunun gerçekleştirilmesi daha kolaydır. Çünkü 2010 yılı başında yapılması beklenen seçim sonrasında Irak'taki mecliste ve hükümet içindeki güç dengelerinde Kürtler beklediklerini bulamayabilirler. En azından 2005 seçiminde oluşan tabloya benzer bir tablo oluşması olasılığı güçtür. Bu nedenle Bağdat'ta yeni bir meclis ve hükümet oluşmadan önce anayasa meselesini çözerek sınırlarını ve petrol meselesini garanti altına almak Kürtler için önemlidir. Üçüncü neden ise Kuzey Irak'ta 25 Temmuz'da yapılan seçimlerdir. Seçim sonrasında bölgedeki güç dengelerinin değişmesi olasılığı nedeniyle KDP-KYB ittifakı anayasa taslağını yeni meclis kurulmadan önce kabul ettirmeyi amaçlamıştır. Böylece yeni mecliste doğabilecek güçlü bir muhalefetin anayasadaki özellikle iç düzenlemelere ilişkin maddelere yönelik güçlü bir muhalefet yapmasını engellenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, KDP-KYB ittifakı sandıklarının yanına referandum sandığını da koyarak seçim sırasında psikolojik bir üstünlük elde etmeyi düşünmüş olabilirler. Ancak, bu hedeflerine ulaşamamışlardır.

Kuzeydeki bölgesel yönetim ABD çekilmeyi tamamlamadan önce mümkün olduğunca fazla kazanım elde etmeye çalışmakta; böylece kendisini işgal sonrası döneme daha güçlü sokmak istemektedir.

3. Anayasada Dikkat Çeken Hususlar

a. Giriş Bölümü: Anayasanın giriş bölümünde Iraklı Kürtlerin geçmişte uğradığı baskılardan ve Halepçe katliamından söz edilmekte, buna karşı yürütülen mücadeleye övgüler yer almaktadır. Giriş bölümündeki en önemli vurgu ise Kürtlerin Irak federal devleti içinde federal bir bölge olarak kalmayı tercih ettikleri ve bunu gerçekleştirmek için bu anayasayı kabul ettikleri vurgusunun yer almasıdır. Ancak, giriş kısmının son paragrafını oluşturan bu kısımda kullanılan dil bunun bir mecburiyetten ziyade kendi tercihleri olduğu yönünde bir vurgu taşımaktadır. Bu vurgu ileriki bölümlerde gönüllü birlikteliğin belli şartlara bağlı olduğu vurgusuna dönüşecek, üstü kapalı bir biçimde kendi kaderine tayin hakkına yönelecektir.

Giriş bölümü bundan önceki metinlerle karşılaştırıldığında en azından dil olarak daha yumuşak ve uzlaşmacı olduğu söylenebilir. Oysa 2002'deki bölge anayasa taslağı ve 2004'te Irak için önerilen anayasa taslağında hem dil hem de söylem çok daha açık bir biçimde kendi kaderini tayin hakkını ve Irak yönetiminin ağır bir eleştirisini içermektedir.

2002 yılındaki anayasa taslağında Wilson'un 14 maddesine dayanarak kendi kaderine tayin hakkına atıfta bulunulmakta; bu hakkın Sevr Anlaşması'nın 62-64 maddeleri arasında Kürtlere tanındığını belirtmekte ve uluslararası çıkar ve siyasal dengeler yüzünden Kürtlerin bu haklarını elde etmelerinin engellediği ileri sürülerek bölgenin Irak'a bağlandığı söylenmektedir. Girişteki ifadelerin 2006 yılındaki taslakta da büyük ölçüde aynen kaldığı görülmektedir. Ayrıca, her iki metinde de federalizme yoğun bir vurgu yapılmakta, merkezi hükümetin güçlenmesinin Kürtler üzerinde baskı ürettiği tezini destekleyecek bir söylem kullanılmaktadır. Bu söylemin 2004 tarihinde Irak için önerilen anayasada da yoğun bir biçimde vurgulandığı görülmektedir.

2002 ve 2006 yıllarındaki metinler arasında girişteki temel fark, 2002 yılında henüz Irak işgale uğramış olmadığı için bölge anayasası taslağında anayasanın tek başına bir geçerliliği olmadığı ve uluslararası korumanın altı çizilmiştir. Bununla birlikte, 2006 yılındaki taslakta yeni Irak içinde Kürtlerin federalizm çerçevesinde çözüm araması gerektiği belirtilerek Geçici İdare Yasası'na atıfta bulunulmuştur.

Buna karşılık, güncel taslakta giriş bölümü önceki metinlere göre çok daha kısa tutulmuştur. Sevr Anlaşması, Milletler Cemiyeti Şartı, Irak'ın kuruluş yasası ya da diğer metinlerde belirtilen ayrıntılı tezler kullanılmamıştır. Bu durum, muhtemelen bundan önceki metinlerin başta Türkiye olmak üzere bölgede yarattığı tepkilerden kaynaklanmaktadır.

b. Kürt Bölgesinin Sınırları: Yeni anayasa taslağının en önemli maddelerinden birisi, Kürt bölgesinin sınırlarının tarif edildiği 2. maddedir. Hâlihazırda Kuzey Irak'taki bölgesel yönetimin resmi sınırları Irak anayasasında da belirtildiği gibi Duhok, Süleymaniye ve Erbil'den ibarettir. Bu üç vilayetin dışında kalan yerler herhangi bir federal bölge içinde sayılmamaktadır. Oysa, Irak'ın işgalinden hemen sonra Kürt gruplar kendilerine hedef olarak belir-

Kürtler bir an önce merkezi hükümet ile aralarında bir anayasal metin aracılığıyla kalkan yaratmak istemektedir. Böylece merkezîyetçilik daha da güçlenmeden anayasa yoluyla Kürtler kendilerini korumaya çalışacaktır.

ledikleri bölgelere askeri güç göndermek ve buradaki Kürtler ve kendilerine yakın gruplarla işbirliği yapmak suretiyle etki alanlarını üç vilayetin ötesine genişletmişlerdir. Bu doğrultuda, yeni anayasa taslağında Kürt bölgesinin sınırları çizilirken, üç vilayetin dışına taşılmıştır. Birçoğu Irak'ta tartışmalı bölgeler olarak kabul edilen bu ilçe, kasaba ve daha küçük yerleşim birimlerinin yeni anayasa taslağında Kürt bölgesi içinde kabul edilmesi merkezi hükümet ve Sünni Arapların tepkisini çekmektedir. Ancak, bu sınırların 2002 yılından bu yana değişkenlik gösterdiği söylenebilir.

Yeni anayasa taslağına göre Kürt bölgesi şöyle tanımlanmaktadır: Mevcut sınırları ile geçerli olmak üzere Duhok, 1968 yılı öncesindeki sınırlarıyla Kerkük, Süleymaniye, Erbil vilayetleri ile Musul'a bağlı Akra, Şeyhan, Sincar, Telkeyf ve Karakuş (Hamdaniye) ilçeleri; yine Musul'a bağlı nahiyeler olan Zummar, Başika ve Eski Kelek ve Diyala vilayetine bağlı olan Hanekin ve Mendeli ilçeleri.

Oysa, 2002 yılındaki taslakta Kürt bölgesinin sınırları Duhok, 1968 öncesi sınırlarıyla Kerkük, Süleymaniye ve Erbil vilayetleriyle; Musul'a bağlı Akra, Şeyhan, Sincar, Telafer, Telkeyf ilçeleri; yine Musul'a bağlı nahiyeler olan Zummar, Başika ve Eski Kelek; Diyala vilayetine bağlı olan Hanekin ve Mendeli ilçeleri ile Vasit vilayetine bağlı olan Badra ilçesi ve Cesan bölgesi olarak belirtilmiştir.

2004 yılında Kürtlerin Irak için sunmuş olduğu anayasa taslağı metninde Irak Arap ve Kürt bölgeleri olarak ikiye ayrılmakta; Arap bölgesi olarak adlandırılan bölgenin ülkenin orta ve güney kısımlarını kapsadığı ileri sürülmektedir. Kürtlerle Araplar arasındaki sınırın ayrıca belirtilen Kürt çoğunluğun yaşadığı yerler dışında Musul vilayetinden geçtiği ifade edilmektedir.* Buna göre Kürt bölgesi şuralardan ibarettir: 1970 öncesi sınırlarıyla Kerkük, Süleymaniye ve Erbil vilayetleri ile bugünkü Duhok vilayeti ayrıca, Musul'dan Akra, Şeyhan, Sincar ilçeleri ve Zummar nahiyesi; Diyala'dan Hanekin ve Mendeli ilçeleri; Vasit'ten Badra ilçesi.

2006 yılındaki taslakta ise Kürt bölgesinin sınırları; mevcut sınırlarıyla Duhok, Kerkük, Süleymaniye ve Erbil vilayetleri; Musul vilayetinden Akra, Şeyhan, Sincar, Telafer, Telkeyf ve Karakuş (Hamdaniye) ilçesi Zummar, Başika ve Eski Kelek nahiyeleri. Ayrıca 1968 yılı öncesi idari sınırlarına göre Diyala'dan Hanekin ve Mendeli ile Vasit'ten Badra ilçesi ve Casan nahiyesidir.

Bu tanıma göre 2002 yılından bu yana, Iraklı Kürtlerin Musul'daki nüfusun büyük bir kısmı Türkmen olan Telafer'den kısmen, Vasit'teki Badra ve Cesan'dan tamamen vazgeçmiş oldukları görülmektedir. Buna karşılık, büyük bir Hıristiyan nüfusu barındıran Hamdaniye ilçesinin Başika ve Eski Kelek kasabalarına ek olarak, 2002'deki sınırlarda bulunmayan ilçe merkezi sayılabilecek Karakuş (Hamdaniye)'nin dahil edildiği, ayrıca Telafer'in bir nahiyesi olan Zummar'ın da Kürt bölgesine eklenmek istediği görülmek-

* 19 Nisan 2004 tarihli Irak Federal Cumhuriyeti Anayasası adlı metnin 2.maddesinin 1.paragrafı.

Giriş bölümündeki en önemli vurgu Kürtlerin Irak federal devleti içinde federal bir bölge olarak kalmayı tercih ettikleri ve bunu gerçekleştirmek için bu anayasayı kabul ettikleri vurgusunun yer almasıdır.

tedir. Bir diğ er önemli nokta ise önceki metinlerde Kerkük'ün 1968 sınırlarından bahsedilmesidir. Bu durumda 1968 öncesinde Kerkük'ün bir parçası olduğu için Türkmenlerin nüfusun üçte birini oluşturduğu Tuzhurmatı ilçesinin de Kürt bölgesi sınırlarının içinde olması öngörülmektedir. 1970'den önce Kerkük sınırlarında olan ve Selahaddin vilayeti oluşturuluncaya kadar Kerkük'ün bir parçası olan Tuzhurmatı'nın adının metinde geçmesi de do laylı olarak işaret edilmektedir.

c. Kerkük'ün Durumu: Anayasa taslağında Kerkük'ün mevcut sınırlarıyla tamamı Kürt bölgesi içinde sayılmıştır. Ayrıca, anayasanın 2.maddesinin 2.paragrafında bölgenin sınırlarının 140.maddenin uygulanmasıyla belirleneceğini ifade edilerek, Kerkük sorununun çözümü için başka bir yöntemin kabul edilmeyeceği vurgulanmıştır.

2002 ve 2004 yıllarında henüz Kerkük sorunu bu kadar kemikleşmediği için buna benzer bir ifade yoktur. Ancak, 140.madde konusunda 2006 yılındaki taslak ile güncel taslak arasında fark yoktur. 2002 yılından bu yana Kürt grupların Kerkük söylemindeki en belirgin değişiklik Kerkük'ün federal bölgenin başkenti olmasına ilişkindir. 2002 yılındaki taslağın 5.maddesinde Kerkük bölgesel yönetimin başkenti olarak belirtilmiş; gerekli görülürse başka bir şehrin geçici olarak başkent seçilebileceği söylenmiştir. Oysa önce 2006 yılındaki taslakta (madde 11) sonra da güncel taslakta (madde 10) bölgesel yönetimin başkenti olarak Erbil belirlenmiş; fakat meclisin bir başka şehri başkent olarak belirleyebileceğini belirleyerek gelecek için açık kapı bırakılmıştır.

Bu durum, muhtemelen, Kürt grupların bir an önce merkezi yönetim karşısında bir anayasaya sahip olma isteğine karşılık, Kerkük konusunda kısa sürede çözüm sağlanamayacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Kürtler için sembol konumunda olmasına rağmen Kerkük'ün başkent olma durumu, şehrin geleceğinin belirsizliği nedeniyle ertelenmiş görünmektedir.

d. Yasaların Kaynağı: Anayasa taslağının 6.maddesi bölge halkı çoğunluğunun İslami kimliğine saygı duyduğunu belirttiikten sonra diğ er dinlere mensup kişilerin inanç ve ibadet özgürlüğünü garanti altına almaktadır. Bununla birlikte, yasamanın temel bir kaynağının şerait olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede kanunların İslam'a, demokrasiye ve temel hak ve özgürlüklere ters düşmeyeceği söylenmektedir.

2002'deki taslak metinde bu konuyla ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. 2006 yılındaki taslakta ise (madde 7) İslami kimliğin kabul edildiği ve yasamanın temel kaynaklarından birisinin şariat olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca diğ er dinlere mensup kişilerin inanç özgürlüğü garanti altına alınmıştır.

Bu noktada yeni taslağın bir yandan diğ er dinlere karşı özgürlükçü bir tavır ve insan hakları ve demokrasi gibi temel ilkelerden vazgeçmezken şeriatı yasamanın temel bir kaynağı olarak nitelerek Irak anayasasının temel ilkelerinin dışına çıkmama çabası olarak nitelenebilir. Konunun ele alınma tarzı Irak anayasasının 2. maddesindeki çok benzemektedir. Bu durum, bir

...yeni anayasa taslağında Kürt bölgesinin sınırları çizilirken, üç vilayetin dışına taşılmıştır. Birçoğu Irak'ta tartışmalı bölgeler olarak kabul edilen bu ilçe, kasaba ve daha küçük yerleşim birimlerinin yeni anayasa taslağında Kürt bölgesi içinde kabul edilmesi merkezi hükümet ve Sünni Arapların tepkisini çekmektedir.

yandan bölgenin toplumsal gerçekleriyle diğer yandan demokratikleşme çabası arasında uzlaşma arayışı olarak görülebilir. Geleneksel toplumsal yapının ve dini değerlerin güçlü olduğu bölgede yasaların kaynağının din olması son derece önemlidir. Ancak, özellikle Musul bölgesinde yaşayan ve Kürt bölgesine dâhil edilmek istenen Hıristiyanlar ve Yezidilerin dini özgürlüklerinin garanti altında olduğu mesajı da önemli bir siyasi temele dayanmaktadır.

e. Kendi Kaderini Tayin Hakkı (Self Determinasyon): Iraklı Kürt gruplar için en hassas olan konulardan birisi olan kendi kaderini tayin hakkı bu anayasada da kritik bir yer tutmaktadır. Bundan önceki tüm metinlerde daha güçlü bir biçimde yer alan kendi kaderini tayin hakkının bu metinde de yer aldığı, ancak üslubun daha yumuşak olduğu görülmektedir. Anayasa taslağının 7.maddesinde bölge halkının kendi kaderini tayin hakkı olduğu ve kendi özgür iradesiyle Irak federal, demokratik, parlamenter ve çoğulcu bir sisteme sahip olduğu sürece Irak içinde federal bir bölge olarak kalmayı tercih ettiği belirtilmektedir.

Kendi kaderini tayin hakkının önceki metinlerde daha farklı bir biçimde ele alındığı görülmektedir. Örneğin 2002 yılındaki taslakta (madde 75) bölgesel idarenin onayı alınmadan Irak Federal Cumhuriyeti'nin mevcudiyetinin ve siyasal sisteminin değiştirilemeyeceği; bunun gerçekleşmesi halinde kendi kaderini tayin hakkının doğacağı belirtilmiştir. 2006'daki taslakta bu tutum ve dil büyük ölçüde aynı kalmakla birlikte, bazı değişiklikler göstermiştir. 2006 yılındaki taslakta (madde 8) bölge halkının kendi kaderini tayin hakkı olduğu ve siyasi pozisyonunu belirleme konusunda özgür olduğu söylenildikten sonra federal, parlamenter, demokratik ve çoğulcu bir sistem içinde olduğu sürece Irakla özgür bir birliktelik kurmayı seçtiği yazılmıştır. Ancak bu maddeye göre bölge halkı iki olasılıkta kendi geleceğini belirleme hakkını gözden geçirebilir. Bu hallerden birisi federal sistemden, demokrasiden ve insan haklarından vazgeçmesidir. İkincisi ise etnik ayrımcılık, bölgenin demografik yapısının değiştirilmesi veya anayasanın 140. maddesinde belirtilen geçmişteki etkilerin korunmaya çalışılması halidir. Yani, 2006 yılındaki taslakta federalizm ve 140. maddenin uygulanmamasının self determinasyon hakkını yeniden doğurabileceği öngörülmekteydi. Oysa yukarıda da belirtildiği gibi güncel metin, kendi kaderini tayin hakkını bu kadar açık ve sert bir dille ortaya koymamaktadır. Bununla birlikte, Irak'ın federal, demokratik ve parlamenter olmaması halinde kendi kaderini tayin hakkının doğacağı noktasını açık bırakmışlardır. Bu durumda Iraklı Kürtlerin bağımsızlıktan vazgeçmediğini, ancak şu aşamada Irak'ın, bölgesel yönetimin ve Ortadoğu bölgesinin içinde bulunduğu şartlardan dolayı bunu yüksek sesle dile getirmediği söylenebilir. Bu noktada altı çizilmesi gereken en önemli konu ise Kürtlerin, merkezi yönetimin güçlenmesi ve federalizmin zayıflatılması ile Irak'ın başkanlık sistemine geçmeye çalışması halinde kendi kaderini tayin hakkı kozunu kullanmaya çalışabileceğidir.

f. Doğal Kaynakların Kullanımı: Yeni anayasa taslağının en önemli konularından birisi petrol ve doğal gaz sorununun nasıl ele alındığıdır. Öncelikle şu husus belirtilmelidir ki; yeni anayasa taslağının hiçbir yerinde "bölgeden çıkan petrol ve doğal gaz bölgenindir" diye bir ifade yoktur. Ancak özellikle

Bu tanıma göre 2002 yılından bu yana, Iraklı Kürtlerin Musul'daki nüfusun büyük bir kısmı Türkmen olan Telafer'den kısmen, Vasit'teki Badra ve Cesan'dan tamamen vazgeçmiş oldukları görülmektedir.

Anayasa taslağında Kerkük'ün mevcut sınırlarıyla tamamı Kürt bölgesi içinde sayılmıştır. Ayrıca, anayasanın 2.maddesinin 2.paragrafında bölgenin sınırlarının 140.maddenin uygulanmasıyla belirleneceğini ifade edilerek, Kerkük sorununun çözümü için başka bir yöntemin kabul edilmeyeceği vurgulanmıştır.

iki başlık altında ele alınan hususlar Iraklı Kürtlerin merkezi hükümet ile arasındaki petrol anlaşmazlığının devam edeceğini göstermektedir. Bu konulardan birincisi yeni anayasa taslağının 8. maddesinde geçmektedir. Bu madde bölgesel yönetimin imzalayacağı uluslararası anlaşmaları ve antlaşmaları düzenlemektedir. Maddenin ikinci paragrafında federal hükümetin Irak anayasasının 110.maddesine göre münhasıran yetkisinde bulunan alanların dışında anlaşmalar imzalaması halinde, bunun bölgesel meclis tarafından onaylanmaması halinde bölgede geçerli olmayacağı belirtilmektedir. Üçüncü ve daha önemli olan paragrafında ise bölgesel meclisin yine Irak Anayasası'nın 110. maddesine göre münhasıran yetkisinde bulunan alanların dışında kalan konularda başka devletler veya devletler içindeki bölgeler ile anlaşma yapabileceğini söylemektedir. Bu noktada Irak Anayasası'nın 110. maddesine bakıldığında federal hükümetin münhasıran yetkili olduğu konular şöyle sıralanmıştır: Dış politikayı belirlemek, diplomatik temsilcilikleri tespit etmek, uluslararası anlaşmaları müzakere etmek, imzalamak ve onaylamak, borç politikalarını, dış ekonomik ilişkileri ve ticaret politikasını belirleyen anlaşmaları müzakere etmek, imzalamak ve onaylamak, ulusal güvenlik politikasını belirlemek ve uygulamak, maliye ve gümrük politikalarını belirlemek, para politikasını düzenlemek, merkez bankasını kurmak ve yönetmek, ölçüleri ve standartları düzenlemek, vatandaşlık, ikamet ve siyasi iltica hakkı başvurularını değerlendirmek, yayın frekanslarını ve posta politikalarını düzenlemek, genel ve yatırım bütçesini belirlemek, su kaynaklarına ilişkin planlama yapmak ve genel nüfus sayımı ve istatistikler. Görüldüğü gibi, federal hükümetin münhasıran yetki alanlarına açıkça petrol ve doğalgaz konusu girmemektedir. Irak anayasasında bu konu 111.maddede tüm bölgelerdeki ve vilayetlerdeki petrol ve gaz tüm Irak halkının malıdır şeklinde düzenlenmiştir. Ancak, Kürt bölgesel yönetiminin yeni anayasa taslağında mevcut sahaların yönetimini federal hükümetin üstlenmesi ve gelirin nüfusa oranla dağılımını içeren 112.maddeye ve anlaşmalara ilişkin 110.maddeye ilişkin açıkça vurgu yapılmışken 111.maddenin es geçilmesi ilginç görülmektedir. Bu şekilde Kuzey Irak'taki bölgesel yönetimin yabancı petrol şirketleriyle anlaşmalar yaparak, bölgeden çıkacak petrolü merkezi hükümetle paylaşmak yerine kendisi için kullanma çabasını meşrulaştırma arayışında olduğu ileri sürülebilir. Bu yaklaşım yeni anayasa taslağındaki bir başka yaklaşımla pekişmektedir. Bölgesel yönetimin bakanlar kurulunun görevlerini düzenleyen 74.madde bu açıdan son derece önemli görünmektedir. Bu maddenin 7.paragrafı bölgesel yönetimin bakanlar kurulunun Kuzey Irak'ta 15 Ağustos 2005'ten önce ticari üretime başlayan petrol ve doğal gaz alanlarını yönetmek için merkezi hükümet ile ortak bir yönetim kurmayı görevleri arasında saymaktadır. Bu alanlardan çıkartılacak petrolün geliri Irak Anayasası'nın 112.maddesi uyarınca tüm Iraklılara dağıtılacaktır. Aynı maddenin dokuzuncu paragrafı da Kuzey Irak'taki bölgesel yönetimin kanunları uyarınca 15 Ağustos 2005 tarihine kadar çıkartılmamış veya çıkartılmasına rağmen ticari üretime başlamamış petrol ve gaz alanları için tüm araştırma, üretim, işletme, geliştirme, satış, pazarlama ve ihraç faaliyetlerini yürütme görevini bölgesel yönetimin bakanlar kuruluna vermektedir. Ayrıca her iki paragrafta da bir bölgeden çıkartılan petrolün ticari üretim sayılabilmesi için günlük üretiminin 5000 varilin üstünde olması gerektiği belirtilmektedir. Yani, bu anayasa hem günlük 5000 varilin altında üretim

yapan tüm alanları hem de çok daha önemlisi 15 Ağustos 2005 tarihinden sonra üretime geçen alanlarla ilgili her türlü tasarrufta bölgesel yönetimin bakanlar kurulunu yetkili saymaktadır. Daha açık bir ifadeyle, Kürt gruplar kendi kontrollerindeki bölgeden çıkan petrolün yönetimini Irak merkezi hükümetiyle paylaşmama politikasını sürdürmektedir.

g. Bölgedeki İç Dinamikler: Yeni anayasa taslağının en önemli özelliklerinden birisi bölgesel yönetimi parlamenter olarak tanımlamasına rağmen güçlü bir başkanlık kurumu oluşturmasıdır. Yürütmenin başı olarak geçen bölgesel yönetim başkanı, aynı zamanda peşmergenin de başkomutanıdır. Başkan, dört yıl için seçilmektedir. Anayasa yürürlüğe girdikten sonra ikinci bir dönem için seçilebilir (madde 64). Başkanın seçilmesinin kaç kereyle sınırlı olacağına dair bir madde veya ifade yoktur. Başkanın yürütmeye ilişkin birçok yetkiyle donatıldığı, buna karşılık hükümetin daha sınırlı bir rol oynadığı görülmektedir. Bu nedenle, sistemin görünürde parlamenter olmasına rağmen gerçekte başkanın siyasette çok önemli bir rol üstleneceği, sembolik bir makam olmayacağı söylenebilir.

h. Anayasaya Yönelik Tepkiler:

Irak'ta şu ana kadar anayasa taslağına ilişkin tepkilerin birçoğu olumsuz olmuştur. Genel olarak tepkilerin iki nokta etrafında toplandığı söylenebilir: Birinci tepki, Irak anayasasıyla çelişen hükümler taşıyan anayasa taslağının Irak meclisinde herhangi bir şekilde tartışılmadan geçirilmeye çalışılmasına karşı gelişmiştir.⁴ İkinci tepki ise Kuzey Irak'taki iç muhalefetten gelen KDP ve KYB'nin aşırı güçlenme çabasına yöneliktir.

Sünni Arapların ve merkezi hükümetin tepkilerinin yoğunlaştığı temel noktalar daha çok Arapların çoğunlukta yaşadığı bazı bölgelerin ve Kerkük'ün kuzeydeki bölgesel yönetimin sınırlarına dâhil edilmesiyle ilişkilidir. Daha önce de belirtildiği gibi mevcut durumda yetki alanı Duhok, Süleymaniye ve Erbil'le sınırlı olan kuzeydeki bölgesel yönetimin genişleme sahası büyük ölçüde Türkmenler ve Sünni Arapların yaşadığı alanlardır. Bunlar arasında Musul ve Kerkük ön plana çıkmaktadır. Özellikle 31 Ocak 2009'da yapılan yerel seçimde Musul'da oyların %48'ini alan Hadba Listesi, Kürt grupların Musul'dan birçok ilçeyi kopartmasını kabul etmemektedir. Çünkü, Sincar, Akra, Şeyhan, Hamdaniye gibi ilçelerin yanı sıra bazı küçük kasabaların da Musul'dan ayrılmasıyla Musul vilayeti ciddi bir gelir kaybına uğrayacaktır. Buna ek olarak Araplar sürekli olarak geri adım atan ve güç kaybı yaşayan bir konumda olmak istememektedirler. Irak toprakları olarak gördükleri yerlerin, kuzeydeki bölgesel yönetimin sınırlarına dâhil olması onlar açısından ülkenin parçalanmasını hızlandıran bir gelişme olarak görülmektedir. Musul vilayet konseyinde bir türlü uzlaşma sağlanamaması, bunun üzerine Kürt gruplara yakın çevrelerin Musul'dan ayrılma planları yaptıklarını ilan etmesi bu fitili daha da ateşlemektedir.

Irak'ta sınırların çizilmesi her zaman son derece sancılı bir konu olmuştur. Bu durum bugün de devam etmektedir. Tartışmalı bölgeler olarak adlandırılan BM'nin Irak Özel Misyonu tarafından çözüm önerisi için özel bir rapor hazırlanan meselenin kolaylıkla çözülmesi mümkün değildir. Bunun en açık

...yeni taslağın bir yandan diğer dinlere karşı özgürlükçü bir tavır ve insan hakları ve demokrasi gibi temel ilkelerden vazgeçmezken şeriatı yasamanın temel bir kaynağı olarak nitelenmek Irak anayasasının temel ilkelerinin dışına çıkmama çabası olarak nitelenebilir.

göstergesi, raporun büyük bir tepki toplaması olasılığı nedeniyle kamuoyuna bile açıklanmamış olmasıdır. Ancak, Kuzey Irak'taki bölgesel yönetimin yeni anayasa taslağının BM'nin bilinen önerilerini de pek kabul ettiği görülmemektedir. Örneğin, 2008 yılında hazırlanan BM Irak misyonu raporunda Diyala vilayetindeki Mendeli ve Musul vilayetindeki Hamdaniye'nin merkezi yönetimin kontrolündeki bölgede kalmasını önermiştir.⁵ Ancak, bu iki yerleşim birimi ısrarla kuzeydeki bölgesel yönetimin sınırlarına dâhil edilmeye çalışılmaktadır. Benzer bir şekilde, aynı kurumun 2009 yılında hazırladığı raporda basına açıklandığı kadarıyla Kerkük konusundaki önerilerinde de 140.maddede ısrar etmenin veya bölgeyi Kürt bölgesine dâhil etmeye çalışmanın istikrarsızlık getireceği belirtilmiştir.

Sınırlar üzerindeki bu anlaşmazlık sadece Sünni Araplar ile Kürtler arasında bir gerginlik yaratmamaktadır. Aynı zamanda Irak hükümeti ile kuzeydeki bölgesel yönetim arasındaki ilişkilerin büyük ölçüde gerildiği artık açıkça konuşulmaktadır. Başbakan Maliki, anayasa taslağına karşı olduğunu ve Kürt grupların çabalarının ülkede tansiyonu yükselttiğini açıkça dile getirmiştir.⁶ Hatta bu gerginliğin taraflar arasında çatışma noktasına varması olasılığı da bulunmaktadır. Nitekim, 28 Haziran 2009'da Mahmur bölgesinde Irak ordusunun konuşlanma hareketi sırasında gerginliğin tırmandığı bir çatışmadan dönüldüğü bildirilmektedir.⁷ Ayrıca Araplar açısından bu anayasa taslağı sadece kapsadığı sınırlar açısından değil, aynı zamanda federal hükümetten daha fazla yetkiye sahip olmaya çalışmasından dolayı rahatsızlık yaratmaktadır. Arapların çoğu anayasayı bağımsızlık öncesi bir adım olarak görmektedir. Bunun sonucunda 50 Iraklı milletvekili anayasa taslağını kınamıştır.⁸

ABD'nin de anayasa taslağının açıklanması ve Kuzey Irak'taki bölgesel yönetim tarafından uygulamaya sokulmaya çalışılmasından rahatsız olduğu bilinmektedir. ABD Bakanı Obama'nın Irak'taki gelişmelerden sorumlu olarak görevlendirdiği Başkan Yardımcısı Joe Biden'in son Irak ziyaretindeki söylemleri ve ardından verdiği mesajlar bu düşünceleri doğrulamaktadır.⁹ Biden, ABC'ye verdiği mülakatta anayasa çalışmalarının Kürtler ve Araplar arasındaki uzlaşma sürecine yardımcı olmadığını belirterek, üstü kapalı da olsa eleştirmiştir.¹⁰ Irak Yüksek Seçim Komiserliği'nin anayasa taslağını referanduma koyma konusunda ayak diremesi ve şimdilik taslağın ne zaman referanduma sunulacağını belli olmaması da Biden'in ziyareti sırasındaki tavrına bağlanmaktadır.¹¹ Bütün bu tepkilerin bir araya gelmesiyle kuzeydeki bölgesel yönetimin geri adım atmaya hazırlandığı ve anayasa taslağındaki bazı maddelerin değiştirilmesi için önümüzdeki günlerde görüşmelere başlanacağı bildirilmiştir.¹²

Anayasa taslağına karşı çıkış sadece Araplardan gelmemektedir. 25 Temmuzda Kuzey Irak'ta yapılan yerel parlamento ve başkanlık seçimlerinde KDP-KYB ittifakına en ciddi rakip olarak çıkan Nevşirvan Mustafa'nın grubu da anayasa taslağına açıkça muhalefet etmektedir. Mustafa'nın Değişim Listesi'nin eleştirileri temelde üç noktada toplanmaktadır: Yeni anayasa kapalı kapılar ardında hazırlanarak, tartışılmadan referanduma sunulmuştur.¹³

... altı çizilmesi gereken en önemli konu Kürtlerin, merkezi yönetimin güçlenmesi ve federalizmin zayıflatılması ile Irak'ın başkanlık sistemine geçmeye çalışması halinde kendi kaderini tayin hakkı kozunu kullanmaya çalışabileceğidir.

Bölgesel yönetimin başkanına çok fazla yetki vermektedir. Böylece hâkim grupların meclisteki gücünün azalması halinde dahi başkanlık kurumunun güçlü olması nedeniyle bölgeyi kontrol etmeye devam edeceklerini söylemektedirler. Üçüncüsü mevcut meclisin 4 Haziran'da görev süresinin dolduğunu ve anayasa kadar önemli bir metni geçiremeyeceğini ileri sürmektedirler. Meclisin istisnai durumlarda görev süresinin uzatılabileceği ancak bunun savaş ya da istikrarsızlık gibi durumlarda mümkün olduğunun şu anda böyle bir durumun söz konusu olmadığını, bu nedenle anayasayı geçirme çabasının doğru olmadığını iddia etmektedirler.¹⁴

Sonuç: Anayasanın Irak'ın Geleceğine ve Türkiye'ye Olası Etkileri

24 Haziran'da Kuzey Irak'taki bölgesel meclis tarafından kabul edilmesine rağmen yürürlüğe girmesi için referanduma sunulması gereken anayasa taslağının geleceği belirsizdir. Bazı kaynaklarda anayasanın 11 Ağustos'ta referanduma sunulacağı bilgisi yer almasına rağmen belirsizlik sürmektedir.¹⁵ Irak hükümeti ve ABD yönetimi referandumun mümkün olduğunca gecikmesini, hatta gündemden kalkmasını istemektedir. Ancak, anayasadan vazgeçilmesi Iraklı Kürtler tarafından büyük bir geri adım olarak görülebilir. Bu nedenle, mevcut haliyle kabul edilmesi ve uygulanması çok zor görünmesine rağmen Kürtlerin anayasa üzerinde bazı tavizler vererek hayata geçirme arayışında olabileceği söylenebilir.

Bu noktada mevcut anayasanın Irak'ın geleceğini etkileme potansiyelinin son derece güçlü olduğunun altı çizilmelidir. Özellikle Sünni Arapların ve merkezi hükümetin Kuzey Irak'ın sınırlarının değişmesine şiddetli bir biçimde karşı çıktığı görülmektedir. Bu nedenle, Kürtlerin anayasada hak iddia ettikleri bölgelerde idare etmeleri ve yerel yönetimde ciddi sorunlar çıkarmaları durumunda özellikle Sünni Araplar ile Kürtler arasında Musul ve Kerkük vilayetlerinde yerel olayların olması ve belki de bu olayların daha geniş çaplı çatışmalara dönüşmesi olasılığı bulunmaktadır. Bu bağlamda son haftalarda Musul vilayetinde Kürt yerel yöneticilerle Hadba'ya bağlı olanlar arasında yaşanan gerilim dikkatle incelenmelidir. Ayrıca, merkezi hükümet ile bölgesel hükümet arasındaki bilek güreşi sertleşmektedir. Her ne kadar 2 Ağustos 2009'da Maliki, Kuzey Irak'ı ziyaret edip, Barzani ile görüşmüş olsa da bu ziyaretin etkisinin mevcut koşullar sürdüğü sürece sınırlı olacağı ve Barzani ile Maliki arasında artık kişiselleşen sorunun kısa vadede çözülmesinin güç olduğu söylenebilir. Dahası, Iraklı Kürt gruplar merkezi hükümetin güç gösterileri karşısında geri adım atmak istememektedir. Irak ordusunun 2008 yılında Kerkük ve Diyala vilayetlerinde peşmergelerin yerini alması karşısında büyük ölçüde sessiz kalan Kürt gruplar bunun bir zayıflık işareti olarak algılandığını düşünmeye başlamıştır. Diyala'da 2008 Eylül'ünde Irak Ordusu ile peşmergeler arasındaki restleşme sonucunda peşmergeler Hanekin'e bağlı kasabalar olan Kurat Taba ve Celevle'den çekildikten sonra Kürtler bu durumdan son derece rahatsız olmuştur.¹⁶ 28 Haziran 2009'da tartışmalı bölgede bulunan Mahmur ilçesinde neredeyse Irak ordusu ile peşmergeler ve Kürtlere bağlı silahlı kişiler arasında çatışma noktasına gelindiği açıklanmıştır. Iraklı Kürtler bu sefer geri adım atmayacaklarını göstermek için bir

...bu anayasa hem günlük 5000 varilin altında üretim yapan alanları hem de 15 Ağustos 2005 tarihinden sonra üretime geçen alanlarla ilgili tasarrufta bölgesel yönetimin bakanlar kurulunu yetkili saymaktadır. Daha açık bir ifadeyle, Kürt gruplar kendi kontrollerindeki bölgeden çıkan petrolün yönetimini Irak merkezi hükümetiyle paylaşmama politikasını sürdürmektedir.

direnış sergilemiştir. Bu durumun yakın gelecekte de tekrarlanması halinde, bölgede bir fitilin ateşlenmesi ve merkezi hükümet ile federal hükümet arasındaki gerginliğin kısa ya da uzun vadeli çatışmaya dönüşmesi olasıdır hiç de az değildir.

Yukarıda belirtilen siyasi denklem ve anayasa hükümleri uyarınca Kuzey Irak'ta mevcut anayasanın yürürlüğe girmesi veya yürürlüğe sokulması konusunda ısrar edilmesi halinde ciddi gerginlikler yaşanması kaçınılmaz görünmektedir.

Konunun Türkiye'ye etkileri açısından değerlendirilmesinde ise karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır. Her ne kadar anayasanın dili önceki anayasalara göre daha yumuşak olsa da Iraklı Kürtlerin bağımsızlık taleplerini destekleyecek düzenlemelerden vazgeçemedikleri görülmektedir. Anayasada kendi kaderini tayin hakkından üstü kapalı ve yumuşak bir biçimde söz edilmesine rağmen vazgeçilmediği, Kürt devletinin kurulmasının hala temel amaç olarak korunduğu anlaşılmaktadır. Kerkük ve petrol konusundaki tutum da bağımsızlık arayışını destekler niteliktedir. Anayasada açıkça yer alan Kerkük konusundaki uzlaşmaz tutum, Türkiye'nin Kerkük konusuna gösterdiği hassasiyetle uyuşmamaktadır. Ayrıca, olası bir ayrılık öncesinde kendi kurumlarını geliştirmek isteyen bölgesel yönetimin bu gelişim için temel kaynağını kendi kontrolünde çıkartacağı petrolde bulduğu görülmektedir. Anayasada hak iddia edilen sınırlarla Irak'ın kuzeyinde petrol ve doğal gaz rezervlerinin bulunduğu alanlar karşılaştırıldığında, Kürtlerin sınırların çiziminde petrolü kontrol etme isteklerinin ne kadar büyük bir rol oynadığı görülmektedir. Bölgesel yönetimin sınırlarının belirlenmesinde Türkmenlerin durumu da gözetilmemiştir. Anayasa taslağında Türkmenler azınlık olarak nitelenmekte ve azınlık hakları sağlanmaktadır. Ancak, Türkmenlerin çoğunlukta olduğu ya da nüfusun önemli bir kısmını oluşturduğu bazı bölgelerin Kürt bölgesine dâhil edilmesi çabası Türkmenlerle Kürtler arasındaki mevcut sorunları artırabilir. Anayasa taslağının Türkiye'yi en çok ilgilendiren boyutlarından birisi de Irak'ta Sünni Araplar veya merkezi hükümet ile Kürtler arasındaki sorunun büyümesi ve çatışma doğması halinde ülkenin alacağı hal ve Türkiye'nin buna vereceği tepkidir. Irak'ta ülkeyi parçalanmaya götürebilecek bu tür bir çatışma Türkiye'yi de kritik kararlar vermek zorunda bırakabilir.

DİPNOTLAR

- 1 2002 yılındaki bu anayasa taslağı yayınlandığı dönemde Türkiye’de büyük bir tepki toplamıştı. Sevr anlaşmasına da atf içeren ve bu nedenle Türkiye’nin toprak bütünlüğüne yönelik bir tehdit de içeren bu taslak tepkiler üzerine bir süre sonra konulduğu web sitesinden kaldırılmıştır. Sonradan yayınlanan versiyonunda ise Sevr’e atf yapan kısmı yer almamaktadır. Bugün hala anayasa metnine Kürt makamlarının web sitelerinden ulaşmak mümkün değildir. Ancak, bazı hatalar ve eksiklikler içermekle birlikte bir Türkçe çevirisine ulaşılabilir. Bkz. KDP: Irak Kürdistan Bölgesi Anayasası <http://www.pizzagalerial.nl/kdp.htm> (erişim 15 Temmuz 2009)
- 2 Dema Nû-Hewlêr, “Kürdistan Parlamentosu Anayasa Taslağı’nı Görüşmeye Devam Ediyor” http://www.kurdistan.nu/dk-yazilar/kurdistan_parlamentosu_010609.htm
- 3 Sam Dagher, “Kurds Defy Baghdad, Laying Claim to Land and Oil,” **New York Times**, 10 Temmuz 2009.
- 4 “Iraqi Politicians Concerned By New Kurdish Constitution” RFE/RL, 02 Temmuz 2009 http://www.rferl.org/content/Iraqi_Politicians_Concerned_By_New_Kurdish_Constitution/1767702.html
- 5 “UNAMI Presents First Analysis to GOI to Help Resolve on Disputed Internal Boundaries,” 5 Haziran 2008, <http://www.uniraq.org/newsroom/getarticle.asp?ArticleID=702>
- 6 Transcript: Iraq’s Maliki on the Kurds ‘Self-Discipline Is Something We Need,’ To Achieve National Reconciliation, 9 Temmuz 2009, <http://online.wsj.com/article/SB124715056156618319.html>
- 7 Anthony Shadid, “Kurdish Leaders Warn Of Strains With Maliki” Washington Post, 17 Temmuz 2009 <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/07/16/AR2009071604369.html>
- 8 “Iraqi MPs Slam Planned Kurdish Constitution,” AFP, 29 Haziran 2009 http://www.google.com/hosted-news/afp/article/ALeqM5jXYB05UObNTY93OMYbLuAECuOc_A
- 9 Ardalan Aziz, “Controversy Over Kurdish Constitution,” Niqash 06 Temmuz 09 <http://www.niqash.org/content.php?contentTypeID=75&id=2478&lang=0>
- 10 ‘This Week’ Transcript: Exclusive: Vice President Joe Biden, <http://abcnews.go.com/ThisWeek/Politics/Story?id=8002421>
- 11 Mohammed A. Salih, “US-IRAQ: Kurds Caught Up in Biden’s Diplomatic Offensive” 15 Temmuz 2009, <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=47672>
- 12 “Baghdad, Erbil to hold talks on Kurdistan Region Draft Constitution,” PUKmedia, 12 Temmuz 2009, http://pukmedia.com/english/index.php?option=com_content&task=view&id=12114&Itemid=53
- 13 Parliament Approves Regional Constitution, Kurdish Globe, No. 213, Saturday, June 27, 2009, s.4 <http://www.kurdishglobe.net/servlet/WritePDFServlet?ID=188>
- 14 Ardalan Aziz, “Controversy Over Kurdish Constitution
- 15 “August 11 not Date for Referendum on Kurdistan’s Constitution,” <http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2009/7/independentstate2898.htm>; “IHEC: Kurdistan Constitution Referendum on 11 August,” 8 Temmuz 2009, <http://www.aknews.com/en/aknews/4/52758/>
- 16 Ramzy Mardini, “Iraqi Military Operation in Diyala Province Risks Renewal of Kurdish-Arab Conflict,” Terrorism Focus, Cilt 5, Sayı: 33, 18 Eylül 2008, http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=5162

ORSAM

Mithatpaşa Caddesi No:46/3-4
06420 Kızılay/ANKARA
Tel: +90 (312) 430 26 09
Faks: +90 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr
orsam@orsam.org.tr